

2

Makedonya İç Devrimci Örgütü ve 1903 İlinden Ayaklanması

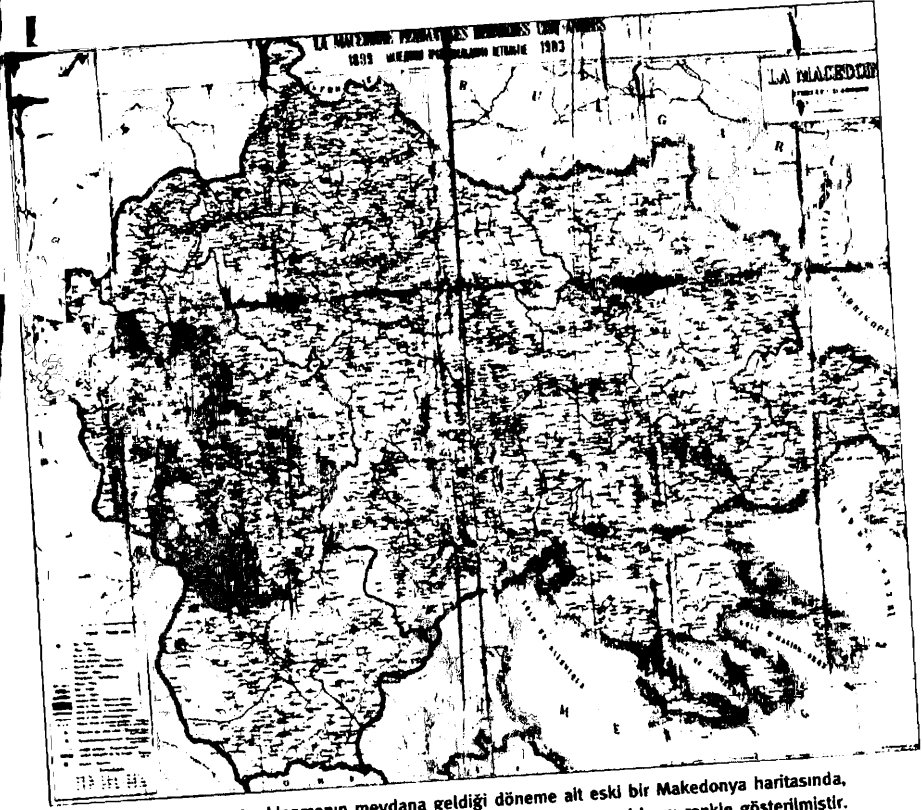
İLHAN TEKELİ

Öndokuzuncu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda çok sayıda ayrılıkçı ulusal bağımsızlık hareketi gelişmiş olmasına karşın Makedonya İç Devrimci Örgütü'nün faaliyetleri, örgütlenmede dış güçlerin desteğine değil, içte halk kitlelerinin desteğine dayanması, programının içeriği ve önderlerinin Makedonya'da gelişen sosyalist hareketlerle ilişkileri bakımından diğerlerinden ayrılmakta, ona ilerici bir içerik kazandırmaktadır. Ama içinde yer aldığı toplumun nitelikleri, yarıştığı hareketlerin ulusalcı karakterleri sosyalist çizgideki farklılaşmasını daha da geliştirmesine olanak vermemiştir.

Makedonya, üç Osmanlı vilayeti Selânik, Manastır ve Koso-va'yı kapsamaktadır. Vardar Vadisi'nin ucunda yer alan liman kenti Selânik, tarih boyunca bu bölgenin artı ürününü denetleyen merkez olmuştur. 19. yüzyılın son yıllarına gelindiğinde, bölgenin, gelişmiş limanı, onu hinterlandına bağlayan demiryolu sistemi, dünya pazarlarına üretim yapmaya başlayan tarımı ile, Batı'nın kapitalist merkezlerinin ekonomisiyle bütünleşme süreci oldukça gelişmişti. Yine de bölgede kırsal bir ekonomi hâkimdi; nüfusun büyük kesimi kırlarda yaşıyordu. Bölgedeki toprak mülkiyeti ve tarım işletme biçimleri ovalarda ve dağ-

lık kesimde farklılık gösteriyordu. Dağlık kesimlerde küçük mülkiyet yaygındı. Ovalık kesimde ise yarıcılık, ortakçılık yoluyla işletilen büyük çiftlikler bulunuyordu. Ortakçılar ürettiği ürünün yüzde 12,5'ini devlete, yüzde 5'ini çetelere, yüzde 41,5'ini toprak sahibine veriyorlardı, yüzde 41,5'i kendilerine kalıyordu. Bölgenin dünya pazarına açılmasına paralel olarak tefeci tüccar mekanizması küçük çiftçinin mülksüzleşmesini hızlandıran temel bir mekanizma olarak işlemeye başlamıştı. Kentlerde ise dış ticaretle bütünleşebilen kesim genellikle durumundan memnun iken küçük üretici, esnaf kaybeden grubu oluşturuyordu.

19. yüzyılda bu tür bir ekonomik dönüşümü Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm kıyı bölgeleri yaşıyordu. Makedonya'yı diğerlerinden ayıran, 19. yüzyılın sonunda gayet hareketli bir siyasal eylem alanı haline getiren özelliği; etnik kompozisyonunun karmaşıklığı, ulusal bağımsızlığını yeni elde etmiş olması ve genişleme programına sahip devletler arasındaki konumudur. Bu konum, siyasal bilgiler yazınında Balkanizasyon terimiyle adlandırılan, halkların dış etkilerle parçalanması sürecinin geliştirilmesine çok uygundur. Nitekim bu bölgede Türk, Bulgar, Rum, Sırp, Ulah, Arnavut, Yahudi etnik grupları yer alıyordu. Bu grupların Makedonya içindeki dağılımı birbirlerine göre farklılık gösteriyordu. Yahudi nüfus sadece Selânik kentinde yoğunlaşmıştı ve bir bağımsızlık hareketini yürütecek büyüklükte değildi. Bu nedenle yörenin Osmanlı yönetimi altında kalmasından yanaydı. Bulgar nüfus ise daha çok kırsal kesimde yaygındı; Bulgar Ekzarklığı ve yeni bağımsızlığını elde etmiş Bulgaristan'ın ideolojik yönlendirmesi altındaydı. Bu bölge Büyük Bulgaristan'ın sınırları içinde görülüyordu. Yunan nüfus ise hem kentlerde hem de kırsal kesimde bulunuyordu. İçte Ortodoks kilisesi ve dışta Yunanistan tarafından Yunan milliyetçiliğine yönlendiriliyordu. Nüfusları daha az olan Sırp ve Ulahlar da Sırbistan ve Romanya tarafından benzer amaçlarla etki altına alınmak isteniyordu. Balkanlar'daki küçük ulusların Makedonya'yı parçalayıcı isteklerinin yoğunlaştığı bu dönemde, bu bölgeyle yakından ilgilenen dönemin büyük güçleri Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Çar-

Ayakanmanın meydana geldiği döneme ait eski bir Makedonya haritasında, ayaklanma bölgesi koyu renkle gösterilmiştir.

lık Rusyası daha çok statükodan yanaydı. Makedonya sorununun temelinde işte böyle çözülmesi zor bir Balkanizasyon sorunu yatıyordu.

Siyasal düzeyde böyle bir sorun varken 19. yüzyılda, daha çok kültürel düzeyde, Yunan etkisinden bağımsız ayrı bir Makedonya rönesansı yaşanıyordu. Dimitar ve Konstantin Miladinov Kardeşler, Grigor Prilişev ve 19. yüzyıl sonunda da Missirkov ve arkadaşları Makedonya'nın bağımsızlığı savının dayanabileceği kültürel bir çerçeve oluşturmaya başlamışlardı. *Loza (Bağ)* edebiyat dergisi 1892'de böyle bir düşüncenin sözcülüğünü yapmaya başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nda ayrı bir millet olma savının temellendirilebilmesi için, bu mil-

lete ait ayrı bir kilisenin varlığının kabul edilmesinin özel bir önemi vardı. Nitekim Bulgarlar bağımsızlıklarını sağlamadan önce Rum Ortodoks kilisesinden ayrı bir Bulgar Ekzarklığı'nı Osmanlı İmparatorluğu'na kabul ettirmişlerdi. Üsküp Piskoposu Teodossie başarıya ulaşmamış olsa da Bulgar Ekzarklığı'ndan ayrı bir Makedonya kilisesi oluşturmaya çalışmıştı.

Makedonya'da bir yandan Makedonyalılık bilincinin dayanacağı temeller oluşurken, diğer yandan Balkan ülkelerindeki Marksist düşünce de özellikle aydınlar arasında etkili olmaya başlamış ve 1890'lar da ilk sosyalist partiler ortaya çıkmıştı. Bulgar Sosyal Demokrat Partisi 1891'de, Romenlerinki 1893'te kuruldu. Bunları 1899'da Bulgar Tarımsal Birliği'nde olduğu gibi köylülerin ilk siyasal örgütleri izledi.

Bu tür kültürel ve siyasal gelişmelerin sonucunda, Makedonya sorununa, 22 Ekim 1893'te Selânik'te Makedonya-Edirne İç Devrimci Örgütü'nün kurulmasıyla yeni bir bir yanıt getiriliyordu. Bu devrimci örgütün kurucuları Damian Gruyev (öğretmen), Hristo Tatarçev (doktor), Petar Pop Arsov (öğretmen), Anton Dimitrov, Hristo Bostanciev (öğretmen) ve Ivan Hacı Nikolov (kitapçı) idi. Merkez komitesinin başkanı Tatarçev, sekreteri Gruyev'di. Bu örgütün devrim pratiği içinde ef-saneleşecek önderleri Goce Delçev ve Jorc Petrov (öğretmen) 1894'te, Nikolay Karev (öğretmen) 1899'da, Jan Sandanskiy (kütüphaneci) 1900'de harekete katıldılar. Bu örgütü kuranlar yaşamlarının yirmili yılları içindeydiler. Örgüt genç aydınların önderliğinde kurulmuştu, büyük çoğunluğunun ana dili Bulgarcaydı. Bu örgütün önderlerinin önemli bir kısmı Dimitra Blagoev'in önderliğindeki Bulgaristan Sosyal Demokrat İşçi Partisi hareketi içinde de yer alıyordu. Gruyev, Delçev, Petrov, Karev, Sandanskiy sosyalisttiler. Blagoev partisini kurmadan çok önce daha 1885'te "Makedonya Makedonyalılarındır" ilkesini ileri sürdüğü için bu iki hareketin bir araya gelmesi güç olmuyordu.

Örgütün programı temelde dört ögeye dayanıyordu. Bunlardan *birincisi*, Makedonya'nın ulusal kurtuluşunu ve tam bağımsızlığını sağlamaktı. *İkincisi* bu amaca, dış güçlere dayanmadan sadece Makedonyalılarının güçlerine ve kaynaklarına dayanarak ulaşmak istenmesiy-

lı. Üçüncü Makedonya'yı oluşturan halklar arasında bir farklılık kabul etmemeleriydi; Müslüman Türk halkına değil, despotik Osmanlı yönetimine karşıydılar. Halklar arasında farklılık gözetmeyen, halkın kendi kendini yönetmesini esas alan bir yönetim kurmak istiyorlardı. Dördüncüsü ise, ekonomik olarak güçsüz halk kesiminin durumunu iyileştirmek istemeleriydi.

Bu hareket, aydınların önderliğinde, köylülere ve küçük burjuvaziye dayanarak, silahlı eylemlerle bir devrim gerçekleştirmek istiyordu. Bu devrimin bir ulusal kurtuluş hareketi olma özelliği vardı. Ama salt bir demokratik burjuva devrimi olmanın ötesine geçen boyutları da bulunuyordu. Temel amacı burjuvazinin gelişmesini engelleyen bir düzeni kaldırmak değildi. Tersine bölge içi etnik çelişkileri kaldırmak ve eşitlikçi bir toplum düzeni kurmak istiyordu. Ayrıca dıştan destek alarak gerçekleştirilen değil, halkın gerçekleştirdiği demokratik bir devrim olacaktı.

İç Devrimci Örgüt kuruluşundan sonra hemen örgütlenmeye başladı. Örgütlenme ilk olarak kitleleri harekete geçirecek bir eğilimi gerçekleştirmeliydi. Bu örgütü kuranlar Osmanlı yönetiminin halkın aleyhine olduğundan emindiler ama, halk Osmanlı yönetimine alışmıştı. Bu nedenle halktan yönetimi değiştirmek için büyük fedakârlıklarda bulunmasını istemek için önce onu eğitmenin gerekli olduğuna inanıyorlardı. Eğitim iki yönlü propaganda ile yürütülecekti. Kentlerde ve köylerde yaygın bir komiteler ağı geliştiriliyordu. Bunlarda çoğunlukla öğretmenler, din adamları ve sanatkârlar yer alıyor, propagandayı yürütüyorlardı. Bunlarla da ilintili olarak bir de çeteler ağı oluşturuluyordu. Çete silahlı propaganda aracıydı; değişik işlevleri vardı. Bir yandan kendi alanını yarıyan siyasi örgütlerin çete faaliyetlerine karşı koruyor, diğer yandan köylünün kuvvet zoruyla ya da diğer yollarla soyulmasına karşı bir güvence mekanizması oluşturuyordu. Nihayet, ayaklanma günü için kitleleri harekete geçirmeye hazırlık yapıyordu.

İç Devrimci Örgüt'ün Makedonya'da hızlı bir gelişme göstermesi Makedonya'yı kendi topraklarına katmak isteyen dış güçleri harekete geçirdi. Onlar da örgütlenmeye başladılar. 1894'te Yunanlılar

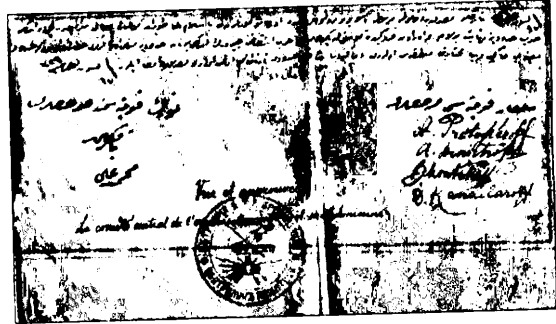
Milli Cemiyeti, aynı yıl Bulgaristan En Üst Komiteyi Trajko Kitançev'e kurdu, bunlara Verhivistler deniyordu. 1886'da Sırların kurduğu Saint Sava Cemiyeti de bu yönde nitelik değiştirdi. Bunların her biri de kendi çetelerini ve propaganda örgütlerini kurarak Makedonya üzerindeki iddialarını sürdürmeye çalıştılar. Sırların etkisi sınırlıydı. 1897'de Yunanlılar Osmanlılara karşı savaşı kaybedince Makedonya'daki etkileri de önemli derecede azaldı. Makedonya'daki yarışma esas olarak İç Devrimci Örgüt ile Verhivistler arasında cereyan etti.

Verhivistler temelde Makedonya'daki örgütlenmenin amacının Bulgaristan'a katılmak olmasını istiyorlardı. Ama hiçbir zaman bunu açıkça ifade etmiyorlardı. Bu amaç faaliyetleri ile açığa çıkıyordu. İç Devrimci Örgütü provokasyonla zor durumda bırakıyor, gelişmesini güçleştiriyorlardı. Bu çatışmada her iki örgüt tarafından denetlenmesi gereken en kritik grup Bulgaristan'da bulunan büyük sayıdaki Makedonyalı göçmenlerdi. Verhivistler İşçi Devrimci Örgüt'e karşı daha çok bu gruba dayanıyordu. 1895'de ilk kurulan Bulgar çeteleri Melnik kentine ve Müslüman köyü Despot'a saldırarak İç Devrimci Örgütü güç durumda bıraktı.

Bu gelişmeler üzerine İç Devrimci Örgüt 1896'da Selânik'te 15-16 önderin katıldığı bir kongre topladı. Bu toplantıda önderler "dıştan denetlenmeyen bağımsız devrimci hareket" ilkesine daha sıkı sarıldılar. Dış etkiler olmazsa örgütlenme başarılı gidiyordu. Birçok yerde Osmanlı yönetimine rağmen İç Devrimci Örgüt adalet işlevlerini yüklenmeye başlamıştı. Temel sorun dış etkilerdi. Bu sorunu çözebilmek için kongrede, Sofya'da bir dış temsilcilik açılması, buraya Goce Delçev ve Jorc Petrov'un gönderilmesi kararlaştırıldı. Makedonya'daki örgütlenme Selânik, Manastır, Üsküp, Ştip, Struma ve Serez bölgesine ayrıldı. Edirne ayrı bir bölge olacaktı. Merkez komitesi Selânik'te bulunacaktı.

Delçev ve Petrov bir yandan Makedonya göçmenleri arasında yaptıkları çalışmalarla Verhivistler'in etkisini azaltmaya çalışırken, diğer yandan örgüte silah sağlamaya çalışıyorlardı. Bulgar ordusunun silahlarının yenilenmesinden yararlanarak bir miktar silah sağladılar. Ama cephaneye sağlanmasında Bulgaristan'a güvenmiyorlardı. Bu ne-

denle Köstendil'de Sablars-
ba Kratova yakınında De-
lino Köyü'nde cephane
imalathaneleri oluşturdu-
lar. 1896'da Sofya'da Ma-
kedonya Devrimci Sosyal
Demokrat Birliği'nin ku-
tulmasına yardımcı oldu-
lu. Bu birlik Blagoev'in
Bulgaristan Sosyal Demok-
rat İşçi Partisi ile işbirliği

Makedonya İç Devrimci Örgütü'nün mührünün bulunduğu
bir belge

ıçındeydi. Bu faaliyetler Verhovistler içinde iki kanadın oluşmasına ne-
den oldu. Boris Saravof ve yandaşları Makedonya'nın, sonunda Bul-
garistan'la birleşmesini öngörmekle birlikte, bir ara aşamada Makedo-
nya'nın bağımsızlığı için birlikte çalışmasını istiyordu. Bu stratejinin
İç Devrimci Örgüt'e sızmak için etkili bir yol alacağını düşünüyorlar-
dı. General Tsonçev grubu ise hiçbir biçimde İç Devrimci Örgüt'le iş-
birliği yapma yanlısı değildi. Bu örgütün önderlerini suikastlarla orta-
dan kaldırmaya çalışıyorlardı. 1901'de Verhovistler'e General Tsonçev
kesin olarak hâkim oldu, Saravof ayrıldı. Aynı yıl içinde Osmanlılar
Selânik'te, istihbaratları sonucunda İç Devrimci Örgüt'ün hemen he-
men tüm merkez komitesi üyelerini tutukladı. Bu tutuklamada Verho-
vistler'in rolü her zaman şüphe konusu oldu.

1902 ve 1903'lerde çetelerle Türk kuvvetlerinin çatışması he-
men hemen her yerde günlük olay haline geldi. Bu olaylar, 1902'de II.
Abdülhamid'i bir reform programı ilân ederek Hüseyin Paşa'yı Makedo-
nya'daki üç eyalete genel müfettiş atamak zorunda bırakmıştı. Os-
manlılar bir dış müdahaleye yol açmadan Makedonya'yı denetim altı-
na almak istiyorlardı. 1902'de büyük yankı uyandıran iki eylem oldu.
Birincisi İç Devrimci Örgüt'ten Sandanskiy ve çetesinin Gradevo Kö-
yü yakınlarından Amerikalı misyoner Miss Stone'u kaçırması ve altı
ay rehin tutmasıydı. Osmanlı Hükûmeti rehineyi 14.500 altın fidye
karşılığı kurtardı. Diğeri, Verhovistler'in Gorna Cumaca'da Ekim'de

zorla başlattıkları ayaklanmaydı. İç Devrimci Örgüt'ün desteklemediği bu ayaklanma Osmanlı kuvvetlerince kısa sürede bastırıldı.

Bu gelişmeler sırasında İç Devrimci Örgüt'te Hristo Matov'un başını çektiği bir sağ kanat oluşmaya başladı. Bu grup salt halk ayaklanmasıyla devrimin gerçekleştirilemeyeceğine, mutlaka bir dış destek alınması gereğine inanıyorlardı. Bu gruptan olan Ivan Garnov'un örgütün yönetimine gelişi bir dönüm noktası oldu. Garnov 1902 sonbaharında, ayaklanmayı 1903 ilkbaharında başlatmak için hazırlıklara girişti. 13 Ocak 1903'te Selânik'te bir kongre topladı. Bu kongreye bölge delegeleri kendi bölgelerinden seçilerek gelmedi. Daha çok ayaklanmadan yana olduğu bilinenler davet edildi. Kongrede kuruculardan ve hareketin esas liderlerinden kimse bulunmuyordu. Kongrede örgütün böyle bir ayaklanmaya hazır olmadığı ortaya çıktıysa da Garnov, Bulgaristan'dan silah ve cephane sağlanacağı ve ayaklanma sonrasında dış müdahale olacağı vb. savlarla kongreden 1903 ilkbaharında ayaklanma yapılması kararını çıkarttı. Kongre, Ivan Garnov ve Velko Dumev'i, hareketin Sofya'daki esas önderleriyle bu konuda görüşme yapmakla görevlendirdi. Goce Delçev, Jorc Petrov, Pere Toşev gibi sol kanat önderleri bu hazırlıksız ayaklanmaya karşı çıktılar. Buna rağmen kongre kararı olduğu için hareketin Sofya temsilcileri Hristo Matov ve Hristo Tatarçev hazırlıklara başladılar. Goce Delçev ise bir çete ile Makedonya'ya girerek Sandanskiy ile konuştu, bu ayaklanmayı engelleme kararı aldılar. Bu görüşmeden ayrılırken Goce Delçev, Serez yakınlarında Benica'da Osmanlı askerleriyle 4 Mayıs 1903'te girmek zorunda kaldığı çatışmada öldürüldü. Böylece ayaklanmayı erteleyebilecek en önemli güç safdışı kalmış oluyordu. Nisan 1903'te, İç Devrimci Örgüt'ten "gemiciler" adını alan bir anarşist grup, Batı'nın dikkatini Makedonya sorununa çekebilmek için yabancı sermayeye karşı sabotaj eylemlerine giriştiler.

Fransız bandıralı Gualdalquivir Gemisi'ne, Osmanlı Bankası'na, Alman Kulübü'ne büyük yankılar uyandıran sabotajlar yaptılar. Sabotajları yapanlar Osmanlılarca yakalandı, Selânik'te 2000'den fazla kişi tevkif edildi.

Bu hava içinde 1 Mayıs 1903'te Sımlevo Köyü'nde İç Devrimci Örgütün karar toplantısını yaptı. Bölge komitelerinin başkanları arasında önemli bir bölümü ayaklanmanın başlatılmasına karşı çıktı. Ayaklanma kararı Damian Gruyev'in ağırlığını koymasına üzerine alınır. Ayaklanma hazırlığı en gelişmiş durumda olan Manastır bölgesinde başlatılacaktır. Manastır 12 alt bölgeye ayrılır. Ayaklanmanın kumando heyeti olarak Damian Gruyev, Boris Saravof ve Anastas Lozançev eşit yetkilelerle seçilirler. Ayaklanma sırasındaki görev ve yetkileri belirleyen bir nizamname hazırlanır. Ayaklanma 30-40 kişilik çete gruplarıyla yürütülecek, tüm halkın harekete geçirilmesine gidilmeyecektir. Ayaklanma sırasında saldırılar askeri hedeflere yöneltilen, Müslüman-Türk halka saldırılmayacaktır. Bu ayaklanmanın bir dış müdahaleyi başlatacağı umulmaktadır.

Ayaklanmadan sonra Federal Parti'yi kuran örgütün önderi Jan Sandanski

İllinden ayaklanması Saint Elias günü olan 2 Ağustos 1903'te başladı. Ayaklanmayı yöneten kumanda heyetinin amacı Osmanlıları yenmek değildi; onlar tarafından yenilmekten kaçınmaktı. Ayaklanma ne kadar uzarsa dış müdahale şansının o kadar artacağı düşünülüyordu. Manastır'da başlayan ayaklanma diğer alanlara da yayıldı. Kostur'da halkın katılımı yüksekti. Selânik ve Üsküp'teki hareketler çete faaliyetleri düzeyinde kalıyordu. Genel kumanda heyetinin emirlerinin tersine, örgütün sol kanadı bazı yerlerdeki ayaklanmayı kurtuluş savaşına çevirme eğilimi gösterdi. Bunlardan en çok yankı uyandıranı Kruşevo'da bir cumhuriyet kurulması oldu. Kruşevo 15.000 nüfuslu bir kentti. Bu kentin kumandanı olan Nikolay Karev kenti ele geçirerek buradaki, Makedonyalı-Bulgar, Ortodoks-Arnaut ve Ulahlar'dan

20'şer kişinin seçilmesiyle 60 kişilik meclis kurdu. Yine her gruptan 2 kişinin katıldığı 6 kişilik bir bakanlar kurulu oluşturdu. Mahkeme kurdu. Pul çıkararak posta servisini başlattı. Kentin etrafına barikatlar yaptırdı, kentteki üretimi savaş amaçları için örgütledi. Böylece birkaç günlük sürede Kruşevo Cumhuriyeti ortaya çıkmış oldu. Kruşevo dışında kurtarılan iki kent Klisura ve Neveska'ydı. Osmanlı ordusu büyük bir kuvvetle 12 Ağustos'ta Kruşevo'ya girdi. Kruşevo Cumhuriyeti'nin ömrü 10 gün kadar sürmüş oldu. Kruşevo'nun ele geçirilmesi gerçekte tüm alana yayılan ayaklandırmayı bastırmak için yeterli değildi. Osmanlı ordusu ayaklanmayı bastırmak için İmparatorluğun başka bölgelerinden kuvvetler getirerek 25 Ağustos'ta bir karşı taarruz başlattı. Bu hazırlık sırasında 18-19 Ağustos'ta Makedonya ve Bulgaristan'dan gelenlerin önderliğinde Trakya ayaklanması başladı. Bu grup da Istrancalar'da Istranca Cumhuriyeti ilân etti.

Osmanlı ordusunun bu ayaklanmayı bastırması Ekim ortalarına kadar sürdü. Ayaklanan güçlerin toplamı 26.500 olmuştu. 239 çatışmada 5.000 kişi öldü, 200 köy yandı, 70.000 kişi evsiz kaldı, 30.000 kişi Bulgaristan'a göç etti. Ayaklanmayı yönetenlerin dış müdahale olacağı varsayımı gerçekleşmedi. Büyük güçler buradaki denge- nin sürmesinden yanaydı. Sadece Rusya ile Avusturya-Macaristan 23 Ekim 1903'te Makedonya için Mürzteg Reform Programı'nı ilân etmekle yetindiler. Yunanistan ve Sırbistan ise bu ayaklanmaya karşıydılar. Bulgaristan ise İç Devrimci Örgüt'ün başarılı olmasını istemiyordu. Sonuçta sol kanadın haklılığı ortaya çıkmıştı ama bu yanlış karar- la örgüt büyük darbe yemiş oldu.

Bu başarısızlığın Makedonya İç Devrimci Örgütü'ndeki yansımaları büyük oldu. Jorc Petrov, Pere Toşev Makedonya'da bir yıl ka- larak örgütü yeniden canlandırmaya çalıştılar. Dimo Hacı Dimov ve Jan Sandanskiy etkisindeki Serez grubunun etkisi arttı. 1905'te Rila Manastırı'nda toplanan kongrede yönetime sol kanat egemen oldu. Bu grup, Jan Sandanskiy başkanlığında, İttihat ve Terakki'nin 24 Tem- muz 1908'de Hürriyet ilânı ile sonuçlanan hareketini destekledi. Bu ilişkilerin varlığı bilinmektedir ama derecesi hakkında açık bilgilere sa-

bu değildir. Doğrudan kurulan bu ilişkiler bilinmese bile örgütlenme biçimiyle, savaş teknikleriyle, ideolojisiyle, İç Devrimci Örgüt'ün İttihat ve Terakki ve Türk subayları üzerinde etkili olduğu açıktır. İttihat ve Terakki'deki halkçılık ideolojisinin kaynaklarını Makedonya'daki bu gelişmelerde görmek kabildir.

1908 sonrasında Jan Sandanskiy, Federal Parti'yi kurarak siyasi tutumunu açıktan sürdürmeye çalıştı. Balkan Savaşı'nda Makedonya'nın Osmanlıların elinden çıkması ve parçalanması İç Devrimci Örgüt açısından bir başka dönüm noktası oldu. Örgüt dağılmadı, varlığını sürdürdü. 1924'lerde hâlâ varlığını koruyordu. Ama artık daha çok Bulgaristan'daki siyasal yaşamın bir ögesi olmuş ve nitelik değiştirmişti.

KAYNAKÇA

- Augustinos, J., "The Dynamics of Modern Greek Nationalism, The "Great Idea" and the Macedonian Problem", *East European Quarterly*, c.VI, n.4, s.444-453.
- Bozhinov, V., Panayotov, L. (editors): *Macedonia Documents and Material*, Bulgarian Academy of Sciences, Sofya, 1978.
- Bushkoff, L., "Marxism, Communism and the Revolutionary Tradition in the Balkans 1878-1924: An Analysis and an Interpretation", *East European Quarterly*, no.4, Ocak 1968, s.371-400.
- Casule, V. (ed.), *From Recognition to Repudiation*, Kultura, Üsküp, 1972.
- Dakin, D., "British Sources Concerning the Greek Struggle in Macedonia 1901-1909", *Balkan Studies*, c.2, 1961, s.78-84.
- Galati, S. F., "The Internal Macedonian Revolutionary Organization: Its Significance in 'Wars of National Liberation'", *East European Quarterly*, c.VI, n.4, s.454-472.
- Galati, S. F., "The Peasantry as a Revolutionary Force in the Balkans", *Journal of Central European Affairs*, Nisan 1963, s.12-22.
- Nurigiani, G., *The Macedonian Genius Through The Centuries*, David Harvey Publishers, Londra, 1972.
- Mémoire de l'Organisation Intérieure: *La Macedoine et le Vilayet d'Andrinople*, 1904.
- Power, E., *Macedonia: Its Place in Balkan Power Politics*, Londra, 1950.
- Vacalopoulos, A. E., *A History of Thessaloniki*, Institute for Balkan Studies, 1963.
- Vishinski, B. (ed.), *The Epic of Ilinden*, Macedonian Review Editions, Üsküp, 1973.